

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2023

Veronika Princová

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra pomocných věd historických

Návrh pořádacího schématu pro fondy Zastupitelských úřadů z České republiky z období 1918-1945 vyplývající z uspořádání fondu Zastupitelského úřadu Port-au-Prince

Bakalářská práce

Autor: Veronika Princová
Studijní program: B0222A120001 Historické vědy
Studijní obor: Archivnictví
Vedoucí práce: Mgr. Radek Pokorný

Hradec Králové 2023

Zadání bakalářské práce

Autor: Veronika Princová

Studium: F20BK0025

Studijní program: B0222A120001 Historické vědy

Studijní obor: Archivnictví

Název bakalářské práce: **Návrh pořádacího schématu pro fondy Zastupitelských úřadů České republiky z období 1918 - 1945 vyplývající z uspořádání fondu Zastupitelského úřadu Port-au-Prince**

Název bakalářské práce AJ: Proposal of a organizational scheme for the funds of a Representative Offices of the Czech Republic from the period 1918 - 1945 resulting from the organization of the fund of the Czech Representative Office Port-au-Prince

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Tématem bakalářské práce je popis uspořádání fondu a vypracování inventáře pro fond Zastupitelského úřadu ve městě Port-au-Prince z let 1918-1942 v Republice Haiti a z něj vyplývající návrh pořádacího schématu pro fondy Zastupitelských úřadů období první republiky a druhé světové války.

Základní pravidla pro zpracování archiválií ver. 3.1 (příloha metodického pokynu č. 4/2022)

Základní materiál k tvorbě metodik zpracování archivních souborů verze 17. 6. 2016

Zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a změně některých zákonů ve znění pozdějších předpisů (ve znění k 1.5.2022)

Vyhláška č. 645/2004 Sb., vyhláška, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů

Sbírka zákonů a Sbírka mezinárodních smluv, Databáze Evidence Mezinárodních smluv

Zahraniční vztahy a služba, studijní text k přípravě na složení zvláštní části úřednické zkoušky, Odbor vzdělávání a Diplomatické akademie MZV ČR 2019

Zákon o zahraniční službě a o změně některých zákonů, ve znění účinném k 1.3.2019, č.150/2017 Sb.

Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do současnosti., Lacina, V., Pátek, J., Praha: Karolinum 1995

Vademecum pomocných věd historických, Hlaváček I., Kašpar J., Nový R., Jinočany: H&H 2002

Zadávatel: Katedra pomocných věd historických a archivnictví,
pracoviště: Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Radek Pokorný

Datum zadání závěrečné práce: 21.12.2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Praze dne.....

Poděkování

Děkuji vedoucímu své práce panu magistrovi Radku Pokornému za trpělivé a laskavé vedení. Děkuji rovněž vedení Archivu Ministerstva zahraničních věcí České republiky za poskytnuté podklady a možnost nahlížet do fondu dle potřeby a děkuji Mgr. Barboře Keckové za odborné rady při sestavování práce.

Anotace

PRINCOVÁ, Veronika, Návrh pořádacího schématu pro fondy Zastupitelských úřadů z České republiky z období 1918-1945 vyplývající z uspořádání fondu Zastupitelského úřadu Port-au-Prince, Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2023, 40 s. Bakalářská práce.

Tématem bakalářské práce je popis uspořádání fondu a vypracování inventáře pro fond Zastupitelského úřadu ve městě Port-au-Prince z let 1918-1942 v Republice Haiti a z něj vyplývající návrh pořádacího schématu pro fondy Zastupitelských úřadů období první republiky a druhé světové války.

Klíčová slova

Zastupitelský úřad, uspořádání fondu, informační systém Elza, Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky

Abstract

PRINCOVÁ, Veronika, Proposal of the organizational scheme for the funds of the Representative Offices of the Czech Republic from the period 1918-1945 resulting from the arrangement of the fund of the Representative Office of Port-au-Prince, Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2023, 40 p. Bachelor Thesis.

The topic of the bachelor thesis is the description of the organization of the fund and the elaboration of an inventory for the fund of the Representative Office in the city of Port-au-Prince from 1918-1942 in the Republic of Haiti and the resulting proposal of an organizational scheme for the funds of the Representative Offices of the First Republic and the Second World War.

Keywords

Representative Office, Organization of the Fund, Informatic system Elza, Archive of the Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic

Použité zkratky

AMZV – Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky

Archiv MZV – Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky

ČSR – Československá republika

MV – Ministerstvo vnitra České republiky

MZV – Ministerstvo zahraničních věcí

USA – Spojené státy americké

ZÚ – Zastupitelský úřad

Obsah

Obsah	1
Úvod.....	2
Historické souvislosti	4
Archiv Ministerstva zahraničních věcí.....	4
Struktura zastupitelských úřadů po vzniku republiky	7
Zastupitelské úřady na území severní, střední a jižní Ameriky	7
Zastupitelský úřad Port-au-Prince, Haiti	12
Historie Haiti s akcentem na českou otázku.....	14
Archivní praxe – pořádání fondu	16
Dějiny sledovaného fondu a vzniku jeho obsahu	16
Archivní materiál nacházející se ve fondu	17
KARTON 1	17
KARTON 2.....	19
Okolnosti zvolené pořádací metody	20
Pořádání archivního souboru.....	23
Úkony před pořádáním	23
Výběr pořádacího schématu.....	25
Volba archivní pomůcky.....	26
Seznam agend zastupitelských úřadů ve sledovaném období	26
Postup pořádání v informačním systému Elza.....	29
Role entit.....	32
Výhody využití informačního systému Elza.....	33
Závěr	35
Použité prameny.....	37
Seznam příloh.....	40
Seznam obrazových příloh.....	40

Úvod

Téma pro svou bakalářskou práci jsem volila následkem stáže v Archivu Ministerstva zahraničních věcí České republiky (dále Archiv MZV nebo AMZV), kterou jsem absolvovala na přelomu léta a podzimu v roce 2022 jako součást svého studia pomocných historických věd na Univerzitě Hradec Králové. Díky stáži jsem měla příležitost nahlédnout hloubku práce archiváře a pochopit, o jak zodpovědnou činnost se jedná v každé části agendy, kterou archivář prochází. To zejména z důvodu, že během mnoha jejích částí je zapotřebí osobní odpovědnosti a dobré rozvahy při úkonech, které po možná další desetiletí nebo staletí nikdo nebude kontrolovat, a tak je nezbytně potřeba, aby práci odváděl archivář s nejvyšší osobní odpovědností a poctivostí. Nejen díky těmto poznatkům mě práce zaujala a oslovila.

Archiv MZV nepoužívá v současné době žádný globální archivářský program, archivní pomůcky zpracovává prostřednictvím dostupných programů Microsoft Excel a Microsoft Word s ohledem na archivářské zvyklosti a standardní postupy vycházející z příručky Základní pravidla pro zpracování archiválií.¹ Shledala jsem jako žádoucí poskytnout Archivu schéma pro archivní pomůcku generovanou profesionálním archivním systémem Elza, díky které by se Archiv mohl v budoucnosti při výrobě pomůcek inspirovat.

Pro práci jsem zvolila po konzultaci s vedoucí archivu Mgr. Helenou Balounovou, současnou ředitelkou, nezpracovaný fond zastupitelského úřadu z období první a druhé republiky v republice Haiti v hlavním městě Port-au-Prince. Fond jsem uspořádala dle přání Archivu, rovněž dle Základních pravidel pro zpracování archiválií a zároveň dle pravidel informačního systému Elza pod laskavým vedením Mgr. Radka Pokorného.

Při zpracování uspořádání fondu jsem postupovala s ohledem na stávající podobu fondu, který byl dobově uspořádaný a v jednotlivých složkách jsem našla systém, podle kterého je možné podobné obsahy uspořádat napříč

¹ Základní pravidla pro zpracování archiválií ver. 3.1, dostupné online (<https://www.mvcr.cz/clanek/metodiky.aspx?q=Y2hudW09Mw%3D%3D>), [citováno k 10. 3. 2023].

fondy zastupitelských úřadů (dále ZÚ), přestože se uložené archiválie budou pochopitelně částečně lišit. Pokud se ve složce nacházelo větší množství jednotlivostí, které jsem shledala jako badatelsky zajímavé, tyto jednotlivosti jsem uspořádala v informačním systému Elza se zvláštní pečlivostí, aby budoucí badatelé měli možnost archiválii nalézt pomocí nástrojů popisu archiválie a pomocí vytvoření entit, což je cesta, jak prostřednictvím digitalizované pomůcky vypustit do veřejného online prostoru informaci, že se ve fondu nachází materiály, které by v něm badatel na první pohled nehledal.

Práci jsem rozdělila na teoretickou část, ve které přibližuji historii Archivu Ministerstva zahraničních věcí České republiky a archiválií, které jsou v něm uloženy, rovněž systém práce, jakým Archiv postupuje při zpracování své agendy a dále využívám prostoru teoretické části pro popis původce fondu, jeho historie a také pro popis struktury zastupitelských úřadů vznikajících po založení Československé republiky (dále ČSR). Praktickou část věnuji popisu postupu práce archiváře při pořádání fondu a při vývoji pořádacího schématu, dále popisuji pořádání v informačním systému Elza a výrobu jednotlivých položek inventáře včetně výroby přesných popisů a entit. Pro názornou ukázkou používám přidanou obrazovou přílohu jako součást textu, přílohou k práci přikládám výsledný inventář, který Archiv MZV v případě zájmu bude moci použít jako oficiální archivní pomůcku ke studovanému fondu ZÚ Haiti.

Historické souvislosti

Archiv Ministerstva zahraničních věcí

Historie Archivu MZV sahá k začátkům samostatné československé státnosti od podzimu 1918.² Archiv jako takový byl založen z kraje roku 1921 jako součást prezidia MZV. Smysl jeho vzniku je pevně spjat s diplomatickou agendou MZV, a tak jeho první fondy souvisí s odbojem z období první světové války, s mezinárodními smlouvami, které po válce byly uzavřeny v nově uspořádaném evropském prostoru a následně se zprávami a agendou nově vzniklých zastupitelských úřadů v zahraničí, které zřizovala nově vzniklá samostatná Československá republika.³

Vzhledem k novému státnímu uspořádání a související agendy byl zprvu obsah diplomatických dohod rozmístěn na různá místa. Například archivní materiál související s úřední rozlukou s Rakouskem byl součástí tzv. Vídeňského archivu a AMZV pouze pořizoval opisy, po r. 1926 si AMZV převzal tzv. Pařížský archiv⁴, jehož obsah se časově řadí do období 1918-1921 s mezinárodními smlouvami vycházející z pařížských a versailských dohod o uspořádání poválečných vztahů. Předválečné vztahy, které by se daly popsat jako konflikt nově se rodící myšlenky demokracie a národních států proti teokracii představovanou Ústředními mocnostmi v podobě monarchií, vyústily po válce k dlouhým jednáním vedoucím ke zmíněným dohodám.⁵ Po nějaký čas AMZV rovněž pečoval o archiv správy Pražského hradu. Součástí Archivu byla také rozsáhlá knihovna s osmi tisíci svazky. AMZV se dříve nacházel v Toskánském paláci, který i dnes spadá pod správu MZV,

² MZV, organizační struktury, Webová stránka MZV, dostupné online: (https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/utvary_mzv/specializovany_archiv_mzv/historie_archivu.html), [citováno k 12. 3. 2023].

³ MZV, organizační struktury, Webová stránka MZV, dostupné online: (https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/utvary_mzv/specializovany_archiv_mzv/historie_archivu.html), [citováno k 12. 3. 2023].

⁴ Fond Pařížský archiv, AMZV.

⁵ Pavel BĚLINA, Tomáš GRULICH, Jaroslav HALADA, Jaroslav HRBEK, Petr MAREŠ, Dagmar MORAVCOVÁ, Jiří POKORNÝ, Jiří RAK, Petr A. ROČEK, Josef TOMEŠ, *Dějiny země koruny české II. Od nástupu osvícenství po naši dobu*, s. 150, Praha Paseka 1992.

ovšem Archiv již včetně všech depozitářů sídlí v budově Černínského paláce.⁶

Běžná agenda zaměstnanců archivu, stejně tak jako rozložení depozitářů a jiných archivních úložen AMZV podléhá mlčenlivosti zaměstnanců a rovněž i mlčenlivosti mé, kterou jsem při stáži podepsala. Mimo rámec mlčenlivosti agenda sestává z péče o uložené fondy, výrobu nebo doplnění archivních pomůcek k fondům, správa o přírůstky a rovněž odpovědnost za skartační řízení nebo vyhledávání dat na základě žádostí došlých z vnitřního i vnějšího prostředí AMZV.

Součástí uložených archiválií jsou rovněž detailní informace o všech zaměstnancích v diplomatických službách od vzniku československého státu, například pro potřeby ověřování dat náležících k výpočtu starobních důchodů. Rovněž jsou v archivu uloženy informace z let socialistické éry týkající se žádostí občanů o propuštění ze státního svazku a následném udělení milosti nebo zamítnutí. K těmto datům náleží výpočty ceny za propuštění ze svazku a informace o majetkových poměrech žadatelů. Tyto informace mohou, ale pravděpodobně nemusí být úplné, některá data se nachází též v konzulárních spisovnách příslušných zastupitelských úřadů, pokud byla uchována a neprošla skartačním řízením, o kterém zejména v dobách před rokem 1989 nemůžeme dnes uvést přesný postup. K agendě zaměstnanců náleží také archivování současných dat z ostatních odborů a jejich skartační řízení a péče o přírůstky. Součástí uložených archiválií jsou také diplomatické návrhy řešení mezinárodních vztahů, metodik zacházení s občany republiky mimo území republiky nebo s jejich příbuznými či majetkem.

K AMZV přísluší také spisová služba, která má vlastní rozsáhlou agendu. *„Spisový řád Ministerstva zahraničních věcí upravuje organizaci a výkon spisové služby MZV v ústředí a na zastupitelských úřadech ČR v oblasti manipulace s dokumenty v návaznosti na následující právní předpisy: zákon č. 499/2004 Sb. o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů,*

⁶ MZV, organizační struktury, Webová stránka MZV, dostupné online: (https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/utvary_mzv/specializovany_archiv_mzv/historie_archivu.html), [citováno k 12. 3. 2023].

vyhláška č. 646/2004 Sb. o podrobnostech výkonu spisové služby“.⁷ Činností spisové služby na MZV se rozumí manipulace s neutajovanými dokumenty, kterými se myslí dokumenty v jakékoli podobě, od času vzniku jejich přítomnosti v prostoru (fyzickém nebo digitálním) MZV až do jejich zpracování, uložení nebo skartačního řízení.⁸

Důležitou částí Archivu je Badatelna, která je přístupná po celý rok vyjma období letních prázdnin a vánočních svátků, která po předchozí dohodě umožňuje badatelům z řad široké veřejnosti nahlížet, studovat, opisovat, pořizovat si fotografie a jinak bádát ve vybraných archiváliích ze zpracovaných fondů, které AMZV poskytuje k nahlédnutí.

Ke konci roku 2014 bylo v Archivu MZV uloženo k archivaci na 236 archivních fondů. Fondy spadají především do období 1918-1989. Za nestarší archivní materiál je považována část hraniční mapy z roku 1848 mapující úsek mezi Bavorskem a českými zeměmi. Celkový rozsah uvedených fondů není kompletně zpracován, zpracována je zhruba polovina a inventarizována je zhruba polovina všech uložených archivních sbírek.⁹

Vedle již zmíněného Pařížského fondu a fondů zastupitelských úřadů Archiv MZV pečuje o velmi badatelsky atraktivní meziválečné fondy z období 1918-1938, pak zejména Londýnský archiv, který shromažďuje mimo jiné veškerou komunikaci československých diplomatů z působení exilové vlády nebo např Sibiřský archiv z období 1916-1929 a zejména Archiv MZV opatruje veškeré mezinárodní smlouvy, které Československá republika a následně Česká republika od svého vzniku uzavřela.¹⁰

⁷ Spisový řád Ministerstva zahraničních věcí (ve znění Rozhodnutí ministra č. 12 ze dne 28.6.2010 a č. 18 ze dne 31.8.2010), AMZV.

⁸ Spisový řád Ministerstva zahraničních věcí (ve znění Rozhodnutí ministra č. 12 ze dne 28.6.2010 a č. 18 ze dne 31.8.2010), AMZV.

⁹ MZV, Fondy archivu, webová stránka MZV, dostupné online (https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/utvary_mzv/specializovany_archiv_mzv/fondy_archivu/index.html), [citováno k 20. 6. 2023].

¹⁰ MZV, Fondy archivu, webová stránka MZV, dostupné online (https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/utvary_mzv/specializovany_archiv_mzv/fondy_archivu/index.html), [citováno k 20. 6. 2023].

Struktura zastupitelských úřadů po vzniku republiky

V současnosti se struktura zastupitelských úřadů řídí Vídeňskou úmluvou o diplomatických stycích, která byla přijata 18. dubna 1961 ve Vídni. Konzulární styky upravuje Vídeňská úmluva o konzulárních stycích, která vstoupila v platnost na základě svého článku 77 odst. 1 dnem 19. března roku 1967.¹¹ Před rokem 1961 se diplomatické vztahy a styky mezi státy opíraly o dohody vycházející z Vídeňského kongresu z počátku 19. století a případně konkrétní bilaterální smlouvy nebo smluv mezi jednotlivými státy.

Zastupitelské úřady na území severní, střední a jižní Ameriky

O oficiálních stycích po vzniku republiky po ukončení první světové války hovoří jen málo odborných zdrojů. Ani v těchto zmíněných zdrojích neexistuje záznam o otevření prvního československého zastupitelského úřadu ve Washingtonu nebo obecně na území Spojených států amerických (dále USA). „*V dopise amerického státního sekretáře z 13. 12. 1918, zmiňujícím se o uznání „Československého národního výboru“ vládou Spojených států, je K. Pergler označen titulem „Commissioner of the Czechoslovak National Council“ a počínaje 19. 4. 1919 je užíváno titulu „Commissioner of Czechoslovakia“.*“¹²

Zdroj dále uvádí několik významných datumů pro činnost československých diplomatických úřadů z období první republiky. Zahájení činnosti československého velvyslanectví ve Washingtonu se datuje k 1. 12. 1919. O akreditaci legačního rady Jana Masaryka do funkce chargé d'affaires udává záznam nota státního sekretariátu USA ze dne 5. 12. 1919. Vláda Spojených států amerických následně neuznala stav vytvořený okupací Československé

¹¹ Text k nahlédnutí prostřednictvím Vyhlášky MZV ze dne 12. února 1969 o Vídeňské úmluvě o konzulárních stycích, dostupné online: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=32/1969&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy, [citováno k 20. 3. 2023].

¹² *Oficiální styky a diplomatické zastoupení, Československo v cizině a cizích zemích v Československu 1918-1973*, Archivní dokumentační odbor, leden 1974, Federální ministerstvo zahraničních věcí, s. 93-94, AMZV.

republiky nacistickým Německem vedoucího ke vzniku státního útvaru Protektorát Čechy a Morava. Velvyslanectví Československé republiky, jakož rovněž konzuláty na území USA, tak udržovaly v provozu své agendy i během druhé světové války. Spojené státy americké rovněž uznávaly československou exilovou vládu sídlící v Londýně poblíž Wellingtonova oblouku v těsné blízkosti Hyde Parku a navázaly diplomatické styky k 31. červenci 1941. O dva roky později pak došlo k povýšení vyslanectví na velvyslanectví.¹³

O činnosti zastupitelských úřadů na území střední a jižní Ameriky z období od vzniku Československé republiky je dostupných rovněž absolutní minimum informací. V Archivu MZV je uložen výtisk seznamu konzulátů ve střední a latinské Americe s názvem *Příručka o navázání diplomatických styků a diplomatické zastoupení Československa v cizině a cizích zemích v Československu 1918-1985, Federální ministerstvo zahraničních věcí, Archivně dokumentační odbor 1987*. O konzulátu v Haitské republice jsou v něm obsaženy údaje zaznamenané vyslancem ve Washingtonu Vladimírem Hurbanem z 13. října 1943.

V období první republiky ve dvacátých a třicátých letech diplomatické vazby mezi Československou republikou a republikou Haiti zprostředkovávala vzájemné diplomatické styky pouze jediná instituce, kterou byly honorární konzuláty zřízené na obou stranách. Diplomatické styky jiného druhu navázány nebyly.

„Československý honorární konzulát v Port au Prince byl zřízen na základě usnesení vlády ČSR z prosince 1927 a zahájil svou činnost dnem udělení exequatur prvnímu československému honorárnímu konzulovi 6. 3. 1928. Úřad vykonával agendu obchodní a pasovou a dohled nad jeho činností byl delimitován československému generálnímu konzulátu v New Yorku.

¹³ *Oficiální styky a diplomatické zastoupení, Československo v cizině a cizích zemích v Československu 1918-1973*, s. 93-94, Archivní dokumentační odbor, leden 1974, Federální ministerstvo zahraničních věcí, AMZV.

*Diplomatickou agendu pro Haiti vykonávalo bez formálního pověření vyslanectví ČSR ve Washingtonu.*¹⁴

Po vzoru Spojených států amerických republika Haiti neakceptovala vznik Protektorátu Čechy a Morava a po celou dobu jeho trvání uznávala dál jako státní útvar Československou republiku. V průběhu roku 1943 haitské diplomatické úřady navázaly oficiální styk s exilovou vládou Československé republiky, která byla reprezentovaná londýnskou kanceláří doktora Edvarda Beneše.

Prezident Beneš, toho času úřadující v exilu, pověřil vyslance se sídlem ve Washingtonu Vladimíra Hurbana, aby svůj úřad zastával také pro Haitskou republiku. V říjnu roku 1943 vyslanec Vladimír Hurban předal pověřovací listiny, které mu byly uděleny československou exilovou vládou, k rukám prezidenta republiky Haiti, Antoine Louis Léocardie Élie Lescota. Vzhledem k náročné diplomatické situaci ve střední Evropě byly tyto pověřovací listiny přijaty zvláštním aktem a tímto aktem bylo započato navázání diplomatických styků prostřednictvím uvedení vyslance do funkce prvního československého diplomatického zástupce k 13. 10. 1943. Po konci druhé světové války nastalo několik chaotických let, ve kterých v Československu dochází k radikálnímu obratu v politickém směřování na východ, které se promítlo rovněž do diplomatických vztahů, zejména komplikovaně do vztahů se státy, které patřily pod západní sféru vlivu.

*„Haiti svého diplomatického zástupce u československé vlády neakreditovala. Po odjezdu dalšího československého vyslance J. Slávika z Washingtonu, jenž byl na Haiti akreditován počínaje 14.5.1947, nebylo v diplomatických stycích pokračováno, přesto, že v roce 1949 Haiti udělilo agrément pro vyslance V. Outratu. Diplomatické styky od té doby jsou ve stadiu klidu.*¹⁵

Diplomatické vazby v období od převratu v únoru roku 1948 do revoluce v listopadu roku 1989 podléhají rozdílnému postavení Haitské a

¹⁴ Příručka o navázání diplomatických styků a diplomatické zastoupení Československa v cizině a cizích zemí v Československu 1918-1985, Federální ministerstvo zahraničních věcí, Archivně dokumentační odbor 1987.

¹⁵ Příručka o navázání diplomatických styků a diplomatické zastoupení Československa v cizině a cizích zemí v Československu 1918-1985, s. 54-55, Federální ministerstvo zahraničních věcí, Archivně dokumentační odbor 1987.

Československé republiky, kdy Haiti patřilo pod západní sféru vlivu, na rozdíl od ČSR, která patřila pod východní sféru vlivu.

„Po roce 1945 zaujala její vláda negativní postoj k vývoji v ČSR. V roce 1956 zamítla žádost o udělení agrément pro čs. velvyslance. Nabídka haitské strany v r. 1967 na zřízení čs. generálního konzulátu v Port-au-Prince nebyla akceptována. V souvislosti s politickým vývojem v Haiti a jejím postojem v karibské oblasti čs. strana neměla další zájem na normalizaci diplomatických styků. V případě příznivého vývoje na Haiti čs. strana zváží účelnost plné normalizace styků a povýšení zastoupení na úroveň velvyslanectví.“¹⁶

Zároveň je potřeba přihlédnout k náročné situaci v období Karibské krize v 60. letech. Časově je materiál fondu ZÚ Port-au-Prince ukončen ještě před koncem druhé světové války, tedy poválečná, popřevratová a porevoluční diplomatická situace není předmětem této práce.

Vladimír Hurban byl československý velvyslanec v USA¹⁷ s bohatou kariérou v dobách vzniku Československého státu, byl členem Maffie,¹⁸ plukovníkem čsl. armády, spisovatel a diplomat. V pozici vyslance byl aktivní v letech 1936-1946, v posledních třech letech v pozici velvyslance. Pozice Vladimíra Hurbana byla vysoce ceněná již za doby jeho aktivní služby. Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava docházelo mezi československými diplomaty v USA k uzavírání dohod a plánů ohledně pomoci československému národu a také židovskému obyvatelstvu. Významná část aktivismu v rámci protinacistického odboje se formovala se

¹⁶ Příručka o navázání diplomatických styků a diplomatické zastoupení Československa v cizině a cizích zemí v Československu 1918-1985, s. 54-55, Federální ministerstvo zahraničních věcí, Archivně dokumentační odbor 1987.

¹⁷ Příručka o navázání diplomatických styků a diplomatické zastoupení Československa v cizině a cizích zemí v Československu 1918-1985, s. 54-55, Federální ministerstvo zahraničních věcí, Archivně dokumentační odbor 1987.

¹⁸ Jan HÁLEK, Boris MOSKOVIĆ, *Fenomén Maffie: Český (domácí) protirakouský odboj v proměnách 20. století*, Praha: Academia a Masarykův ústav a Archiv AV ČR, s. 10, Maffie, tzn. ústředí českého domácího odboje v období první světové války řídící zpravodajskou činnost.

formovala v Chicagu za účasti dalšího významného československého diplomata na území Spojených států amerických, Slováka Jána Papánka.¹⁹

Slovenský rodák Ján Papánek vystudoval v Paříži právní fakultu a stal se doktorem práv ještě předtím, než nastoupil do rakousko-uherské armády za první světové války, byl však brzy zajat a velmi záhy se přidal k československému odboji. Po válce působil od ledna 1923 až do převratového roku 1948 ve službách československé diplomacie. Po boku Edvarda Beneše stál při rodícím se československém odboji v Chicagu. Po válečných letech ostře kritizoval vliv Sovětského svazu na záležitosti poválečné republiky, za což byl odvolán, do své smrti v osmdesátých letech ale stále působil v New Yorku při aktivitách za osvobození čs. národa a pomoci jeho uprchlíkům.²⁰

Za projednávání návrhů probíhala pravidelná rozhlasová vysílání, ustavování spolků československých krajanů a jejich činnosti, angažovali se českoslovenští univerzitní profesori v exilu na amerických univerzitách atd. „*Organizační záležitosti pomoci probíhaly na několika úrovních, v rovině diplomatické (velvyslanectví a konzuláty), politické a krajauské. Prezident Beneš zde zvlášt' zvýraznil roli právě vyslance Vladimíra Hurbana, „bez jehož vědomí nelze nic ve Spojených státech podnikat“.*“²¹

Mezi další významné československé diplomaty na území Spojených států amerických patřil již zmíněný Jan Masaryk, který působil jako jeden z prvních chargé d'affaires na zastupitelském úřadu ve Washingtonu v letech 1919 a 1920. Dá se předpokládat, že začátky diplomatických vazeb byly pro mladou republiku klíčové ve smyslu budoucnosti, jak se styky mezi zeměmi nadále budou vyvíjet a jak budou Spojené státy americké nově vzniklou republiku přijímat. Tuto domněnku potvrzují slova doktora Jana Kalouse, historika zabývajícího se československými dějinami, v publikaci Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu s názvem Jan Masaryk,

¹⁹ Životopis Jána Papánka, webová stránka MZV, dostupné online: https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/utvary_mzv/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/papanek_jan.html, [citováno k 20. 6. 2023].

²⁰ *Tamtéž*

²¹ Jan GEBHART, Jan KUKLÍK, Velké dějiny země koruny české, svazek XV. a 1938-1945, s. 283, Praha, Paseka 2006.

úvahy o jeho smrti: „V letech 1919-1920 působil Jan Masaryk ve funkci *chargé d'affaires* na velvyslanectví ve Washingtonu. Nebyl to jednoduchý úkol. Musel zde totiž vytvořit a postupně etablovat diplomatické zastoupení nedávno vzniklého státu. Nicméně v této práci právě díky svému šarmu a bezprostřednosti uspěl. Jasným důkazem mohla být oslava 70. narozenin prezidenta Masaryka, kterou poctila svou přítomností řada tehdejších politických a kulturních celebrit. Když se po roce práce v USA vrátil Jan Masaryk do Prahy, měl perspektivně obsadit diplomatické místo v Londýně.“²² Následně Jan Masaryk v Londýně během kritického konce třicátých let, kdy osud mladého československého státu postihl dopad Mnichovské dohody, zaujal vysoce důležitou diplomatickou roli, která se významně zapsala do dějin při vyjednávání se zástupci demokratických mocností před uzavřením Mnichovské dohody a rovněž po dopadu jejích následků na československý stát.²³

Dalšími vyslanci, velvyslanci, konzulárními a jinými diplomatickými úředníky v průběhu období první a druhé republiky byli například Bedřich Štěpánek, František Chvalkovský, Zdeněk Fierlinger nebo Ferdinand Veverka.²⁴

Zastupitelský úřad Port-au-Prince, Haiti

Honorární konzulát v Port-au-Prince působil v letech 1928-1941, opačně Haitská republika provozovala ve sledovaném období v Československé republice honorární konzuláty dva, a to v Praze v letech 1929-1939 a 1948-1949 a v Karlových Varech v letech 1936-1938.²⁵

„Oficiální styky byly navázány po první světové válce, avšak k výměně diplomatických nástupců nedošlo, a tudíž ani ke zřízení zastupitelských

²² Antonín SUM, Josef TESÁK, Zdeněk ŠEDIVÝ, Lubomír BOHÁČ, Ilja PRAVDA, Jiří KOCIÁN, Jan KALOUS, *Jan Masaryk (úvahy o jeho smrti)*, s. 11-12, Praha 2005.

²³ Dr. Edvard BENEŠ, *Mnichovské dny – Paměti*, s. 115-116, Praha 1968.

²⁴ Velvyslanci v minulosti, MZV, dostupné online:

(https://www.mzv.cz/washington/cz/o_nas/velvyslanec/velvyslanci_v_minulosti/index.html), [citováno k 25. 5. 2023].

²⁵ *Konzulární zastoupení Československa v cizině a cizích zemích v Československu v letech 1918-1974*, s. 19, AMZV.

úřadů. *Haiti nepřestalo po 15.3.1939 uznávat trvání ČSR, avšak ani potom svého diplomatického zástupce u čs. vlády nejmenovala. Na naší straně došlo v roce 1943 k pověření čs. tituláře ve Washingtonu rovněž zastupováním ČSR v Haitské republice.*²⁶

Zastupitelské úřady v období první republiky na území střední Ameriky představovaly nejen diplomatické zázemí v cizině pro mladý československý stát, ale také prostředníka na poli hledání nových obchodních odbytišť pro československé podniky. Po světové hospodářské krizi, která z konce dvacátých let na území Spojených států amerických přestoupila v letech třicátých do zemí Evropy, byly evropské ekonomiky nuceny hledat nová řešení svých tržních cyklů. Silná československá ekonomika, která byla průmyslovou zónou střední Evropy díky ponechaným středně těžkým a těžkým průmyslovým závodům Rakouska-Uherska na území Československého státu, měla sílu ve výrobě, ale neměla odbyt. Na trzích střední Ameriky se prostřednictvím konzula a jeho aparátu zastupitelského úřadu snažila najít nová obchodní spojení a kupní sílu, která byla zajímavá nejen svou velikostí úplně jiných rozměrů, než na které byla Evropa zvyklá, ale rovněž silou amerického dolaru.²⁷

Ve složkách fondu jsou k nahlédnutí desítky obchodních nabídek z oblasti oděvního a obuvnického průmyslu, či například sklářského, keramického, chemického či kamenického odvětví. Československé podniky v rámci pobídek na západ prezentovaly své produkty obrazovým materiálem a vzorky, zároveň vysvětlovaly cenovou a výrobní politiku svých závodů v kontextu zamýšlené expanze na západ, což jsou velmi zajímavé informace, které se ve složkách fondů nacházejí doslova k desítkám až stovkám tehdejších firem. Vytěžení informací ze vzorku fondu nabízí příloha č. 1 *Souhrn dat ze složky Navázání styků s cizinou 1932-1934.*²⁸

²⁶ *Oficiální styky a diplomatické zastoupení, Československo v cizině a cizích zemích v Československu 1918-1973*, Archivní dokumentační odbor, leden 1974, Federální ministerstvo zahraničních věcí, s. 27, AMZV

²⁷ Vlastislav LACINA, Jaroslav PÁTEK, *Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do současnosti*, s. 155, Praha: Karolinum 1995.

²⁸ Příloha č. 1 *Souhrn dat ze složky Navázání styků s cizinou 1932-1934.*

Historie Haiti s akcentem na českou otázku

Republika Haiti se rozléhá na západní třetině ostrova Hispaniola ležící v souostroví Velké Antily, které jsou ostrovní dominantou Karibského moře. Haiti sousedí s Dominikánskou republikou. Souostroví je tvořeno ostrovy (Puerto Rico, Hispaniola neboli Española-Haiti, Kuba a Jamajka). Republika v čele s prezidentem a ministerským předsedou v čele výkonné moci čítá cca 8 300 000 obyvatel, etnicky se jedná o 95 % Afroameričanů a 5 % bělochů a mulatů. Prvními obyvateli byli lovci, kteří přišli ze Severní Ameriky.²⁹

Pohnutá a bohatá historie státu dovedla národ Hait'anů do současné éry, kdy tento národ představuje na západní polokouli jediný homogenní a nezávislý frankofonní etnický celek. Zásadním historickým zlomem byl pro Hait'any přelomový objevitelský rok 1492, kdy započala španělská kolonizace stejně jako u ostatních ostrovů souostroví. Španělská kultura zanechala na ostrovech dodnes svůj dotyk, města jsou postavena v architektonickém stylu kolonizátorů. Podobný jev nalézáme také na Kubě, zejména v hlavním městě Havana na severu ostrova, jižním přístavním městě Trinidad, kde se Španělé poprvé vylodili, a v jižním centru Santiago de Cuba.

První zmínky o návštěvě Haiti českými obyvateli jsou zaznamenané na počátku 16. století, kdy se na ostrov dostali horníci z Čech a Slezska, aby zde těžili a zpracovávali drahé kovy. O přesném počtu Čechů nejsou k dispozici záznamy, na ostrově ale s jistotou pobýval první Čech, o kterém je známo, že přeplul Atlantský oceán a dostal se do Nového světa, rodák z Jáchymova, Hans Trumpel. Dále do 18. století bylo souostroví Velkých Antil pro české a moravské obyvatele považováno spíše za přestupní stanici na cestě dále na severní nebo jižní americký kontinent, kde se mohli lidé po dlouhé a náročné cestě zotavit. Mezi takovými cestovali byli například jezuité z Čech a Moravy, kteří cestovali za americkými Indiány na misie.³⁰

Během kolonizátorského rozmachu španělského konkurenta Francie v průběhu 18. století převzali francouzští kolonizátoři vládu nad určitými

²⁹ Markéta KRÍŽOVÁ, *Stručná historie států Haiti*, s. 105-106, Libri 2009.

³⁰ Markéta KRÍŽOVÁ, *Stručná historie států Haiti*, s. 95, Libri 2009.

částmi ostrova a zapsali se rovněž do historie, zásadně v jazykové oblasti a názvech měst, od roku 1750 je hlavním městem Port-au-Prince.³¹

Z moderních dějin souvisejících s Českou, respektive Československou republikou, je nejvýraznější událostí otevření pobočky závodu Baťa, která byla založena přímo v hlavním městě Port-au-Prince roku 1937, později přibyla druhá pobočka. Pobočka vyvážela do USA a zaměstnávala na dvě stovky pracovníků. „*Na Haiti směřoval export Baťovy obuvi od roku 1930, zanedlouho přibýly i vlastní prodejny, v roce 1940 firma provozovala vlastní továrnu na obuv, firma Baťa zde působila i v desetiletích po druhé světové válce. Na sklonku roku 1940 již byla v provozu továrna firmy Baťa s orientací na vývoz do USA; výroba zřejmě skončila roku 1942; podnikání zde řídila společnost Chaussures Bata Haiti S. A., Port-au-Prince. V roce 1962 v souvislosti s rodinnou dohodou bylo firemní podnikání na Haiti v rukou Jana A. Bati.*“³²

Praktický obraz zmíněného období nalzáme ve fondu v hojném množství. Mezi ZÚ, konzulem a českou základnou firmy Baťa probíhala čilá komunikace týkající se žádostí o zásah do obchodních záležitostí mezi českou základnou a pobočkou/pobočkami na Haiti či mezi českou základnou a obchodními zprostředkovateli nebo přímo odběrateli na Haiti, pokud komunikace mezi zmíněnými vážla nebo pokud docházelo k podezření na nekalost či ze strachu o zaplacené služby, při jejichž realizaci docházelo ke zpoždění a zároveň byl jejich vykonavatel nedostižný.

Firma Baťa nebyla zdaleka jediná československá obuvnická firma, které do republiky Haiti vyvážela své produkty nebo která se snažila s Haiti či prostřednictvím Haiti navázat obchodní styk ve smyslu akvizice odbytiště. V průběhu třicátých a čtyřicátých let proběhl akviziční styk s československým zastoupením v Port-au-Prince z obuvnického průmyslu například od firmy Dostál & Švagera, KAUFMAN FRÉRES & CIE, Etablissements V. Navratil, Ing. J. Šobr a další.³³

³¹ Markéta KRÍŽOVÁ, *Stručná historie států Haiti*, s. 6–23, Libri 2009.

³² *Haiti – Baťův svět – Baťa ve světě*, dostupné online: <http://svet.tomasbata.org/amerika/haiti/>, [citováno k 25. 3. 2023].

³³ Příloha č. 1 *Souhrn dat ze složky Navázání styků s cizinou 1932-1934*.

Archivní praxe – pořádání fondu

Dějiny sledovaného fondu a vzniku jeho obsahu

Obdobím vzniku archivního obsahu fondu³⁴ jsou z větší části 30. léta minulého století, kdy se střední Evropa nacházela v následcích světové hospodářské krize,³⁵ která dorazila ze severní Ameriky po krachu akcí na světoznámé akciové burze na Wall street na Černý pátek v říjnu roku 1929. Zároveň se jedná o období, ve kterém byla Československá republika teprve mladým státem, který ale zároveň držel na svém území většinu průmyslových továren bývalého Rakouska-Uherska, ve kterých stále probíhala masivní výroba. V období složité ekonomické situace, kdy chyběl odbyt, se tedy továrny snažily najít nová odbytiště také prostřednictvím svých zastupitelských úřadů.³⁶ Obsahem fondu jsou tak obchodní nabídky, produktové brožury, popis cenových politik, informace o výrobních materiálech známých i méně známých závodů a podniků, namátkou například Baťa, Škoda a jiné firmy z oblasti obuvnického, textilního, sklářského, keramického, kamenického a jiného průmyslu. Informace jsou vedeny na dobových hlavičkových papírech s bohatým grafickým vyobrazením.³⁷ Informace, které by v prvních vlnách bádání bez předchozí znalosti badatel nehledal ve fondu ZÚ Port-au-Prince se tak díky vhodnému zanesení vybraných dat prostřednictvím informačního systému Elza mohou badateli, respektive vyhledávajícímu archiváři nabídnout.

³⁴ Archivním fondem je soubor archiválií, který vznikl výběrem z dokumentů vytvořených činností určité fyzické nebo právnické osoby, organizační složky státu nebo územního samosprávného celku, *Základní pravidla pro zpracování archiválií ver. 3.1*, s.15, dostupné online (<https://www.mvcr.cz/clanek/metodiky.aspx?q=Y2hudW09Mw%3D%3D>), [citováno k 10. 5. 2023].

³⁵ Vlastislav LACINA, Jaroslav PÁTEK, *Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do současnosti*, s. 155, Praha: Karolinum 1995.

³⁶ příloha č. 1 *Souhrn dat ze složky Navázání styků s cizinou 1932-1934*.

³⁷ příloha č. 1 *Souhrn dat ze složky Navázání styků s cizinou 1932-1934*.

Archivní materiál nacházející se ve fondu

Při zběžném prohledání obsahu dvou kartonů byl nalezen materiál uspořádaný do složek. Podle ohledání psacích látek³⁸, které sloužily k organizaci seřazení, se jedná o dobové uspořádání. V prvním kartonu se nalézalo šest složek, v druhém kartonu osm složek. Následovalo ohledání jednotlivých složek a popsání obsahu, podle obsahu bylo přistoupeno k popisu jednotlivých agend a vytvoření jejich seznamu. Následuje seznam agend nalézajících se ve fondu.³⁹

KARTON 1:

Agenda 1.1	Správa veřejná – úřadování; Zasílání úředních zpráv z konzulátu Haiti na vyslanectví a konzulát v USA 1938-1941.
Obsah	Obsahuje komunikaci ze strany konzula L. Lajata směrem k velvyslanectví a konzulátu v New Yorku, týká se válečného stavu ČSR, československých občanů – ověření jejich státnosti a jiné. Psáno převážně na stroji, na tenké papíry, ojediněle ručně psané poznámky.
Agenda 1.2	Správa veřejná – úřadování; Úřední korespondence a pokyny pro úřadování na Haiti; Zasílání konzulátem z New Yorku 1928-1934.
Obsah	Obsahuje komunikaci ze strany konzulů J. Lavičky, J. Nováka z konzulátu v New Yorku směrem ke konzulátu v Port-au-Prince, Haiti. Psáno převážně na stroji, na tenké papíry, ojediněle ručně psané poznámky.

³⁸ Ivan HLAVÁČEK, Jaroslav KAŠPAR, Rostislav NOVÝ, *Vademecum pomocných věd historických*, s. 38, Jinočany 2002.

³⁹ Základní pravidla pro zpracování archiválií ver. 3.1, s. 46-48, dostupné online (<https://www.mvcr.cz/clanek/metodiky.aspx?q=Y2hudW09Mw%3D%3D>), [citováno k 10. 6. 2023].

Agenda 1.3	Správa veřejná – úřadování; Úřední korespondence zasílaná z ústředí 1929-1935.
Obsah	Obsahuje komunikaci ze strany konzulů E. J. Hajného, J. Starcha z konzulátu v New Yorku směrem ke konzulátu v Port-au-Prince, Haiti. Dále: bulletiny z Ministerstva zahraničních věcí, národohospodářské sekce, bulletiny Ministerstva veřejných prací, bulletiny Ministerstva financí, psáno převážně na stroji, na tenké papíry, ojediněle ručně psané poznámky.
Agenda 1.4	Správa veřejná – úřadování; Úřední korespondence mezi čsl. ZÚ a USA a čsl. konzulátem na Haiti 1935-1941.
Obsah	Obsahuje komunikaci týkající se diplomatických vztahů, ohledně vznikající a vzniklé napjaté situace v Evropě a v ČSR směrem od Velvyslanectví Česko-slovenské republiky Czecho-Slovak Legation, Washington D.C., Československý generální konzulát, New York, směrem k Louis A. Lajatovi, čsl. konzulát, Port-au-Prince.
Agenda 1.5	Správa veřejná – úřadování; Úřední korespondence mezi čsl. ZÚ v UIA a čsl. konzulátem na Haiti 1927-1934.
Obsah	Obsahuje komunikaci týkající se úředních agend směrem od Velvyslanectví Česko-slovenské republiky Czecho-Slovak Legation, Washington D.C., Československý generální konzulát, New York směrem k Louis A. Lajat, čsl. konzulát, Port-au-Prince.
Agenda 1.6	Správa veřejná – úřadování; Hospodářsko-politické zprávy zasílané z konzulátu Haiti do ústředí.
Obsah	Obsahuje zprávy o aktuálním dění, reporty, výkazy činnosti, novinové články, přehledy styků, vizitky ze strany konzula L. Lajata směrem do ústředí.

KARTON 2:

Agenda 2.1	Obchodní a hospodářské věci; Nabídky čsl. zboží, Korespondence s obchodním zástupcem na Haiti 1929-1931.
Obsah	Obsahuje nabídky zasílané československými firmami za účelem navázání obchodních vztahů.
Agenda 2.2	Obchodní a hospodářské věci; Navázání obchodních styků s cizinou 1932-34.
Obsah	Obsahuje ucelené komunikace o navazování nových obchodních vztahů a týkající se vývoje vztahů, jejich peripetií, řešení konfliktů, ucelené prezentace zboží, cenové politiky československých firem apod, výše zmíněné se nachází na hlavičkových papírech s bohatým grafickým vyobrazením, vlastnoručními vpisky, v ojedinělých případech je materiál doplněn fotografiemi, účtenkami, fakturami nebo brožurami.
Agenda 2.3	Nabídky čsl. zboží – korespondence s obchodním zástupcem na Haiti 1935-36.
Obsah	Obsahuje nabídky spolupráce a prezentace podniků.
Agenda 2.4	Obchodní a hospodářské věci; Vzájemné styky obchodní 1929-39.
Obsah	Obsahuje korespondenci týkající se obchodních vazeb v průběhu zmíněného desetiletí.
Agenda 2.5	Obchodní a hospodářské věci 1936-37; Navázání hospodářských styků s jinými státy.
Obsah	Obsahuje korespondenci týkající se navazování nových obchodních styků v průběhu zmíněných let.
Agenda 2.6	Obchodní a hospodářské věci 1937-39; Navazování obchodních styků s republikou Haiti – obchodní styky s jinými státy.
Obsah	Obsahuje korespondenci týkající se navazování nových obchodních styků v průběhu zmíněných let.

Agenda 2.7	Evidence obyvatel na Haiti; Soupis československých občanů na Haiti 1940.
Obsah	Obsahuje soupis občanů z Československé republiky, kteří se hlásí k oficiálnímu pobytu na Haiti, uvádí důvody svého pobytu a tímto se hlásí ke konzulární ochraně.
Agenda 2.8	Přehledy úřední činnosti 1928-33.
Obsah	Přehledy výkazů činnosti

Z nadpisů složek i obsahu je zřejmé, že archivní materiál sestává z větší části ze zdokumentované akviziční činnosti, respektive ze snahy navazovat hospodářská nebo obchodní spojení ze strany československých firem s firmami nebo podniky Haitské republiky nebo států západních kontinentů, respektive severní, střední i jižní Ameriky. Vedle této agendy je materiál doplněn materiálem úředním, tedy záznamy o úřední činnosti, materiálem o komunikaci mezi konzuláty a ústředím. Materiál výše zmíněný doplňuje soupis československých občanů žijících na Haiti k roku 1940.

Archiv MZV projevil zájem na pořádání materiálu ve smyslu zachování původního dobového uspořádání fondu, včetně ponechání původní podoby složek. Cílem je tedy uspořádat materiál pomocí informačního systému Elza s respektem na stav, ve kterém se obsah fondu nachází. Při pořádání se ukázalo, že je možné a záhodno upravit pořádek souslednosti složek dle jejich logické návaznosti, obsah a pořadí obsahu jednotlivých složek zůstal zachován, a tak se dá i považovat za rozumné, jelikož původní pořádání bylo provedeno logicky s ohledem na obsah fondu.

Okolnosti zvolené pořádací metody

Pro pořádání fondů zastupitelských úřadů zatím nebyla vytvořena jednotná metodika. Každý fond zastupitelského úřadu obsahuje jiný archivní materiál, který se sobě na určité úrovni podobá, avšak v detailu se odlišuje podle časového zařazení, regionálního zařazení, aktuální agendy konkrétního zastupitelského úřadu vycházející nejen z času a místa určení, rovněž podle

individuálního stylu práce konkrétních zaměstnanců úřadu. Dalším faktorem, který při pořádání hraje roli, jsou lišící se pravidla pořádání pro období první a druhé republiky a období po druhé světové válce. V Archivu MZV bylo doposud vycházeno při pořádání fondů zastupitelských úřadů podle Základních pravidel pro zpracování archiválií⁴⁰ a podle nejlepšího uvážení pořádajícího archiváře.

Archiv MZV v době vzniku této práce, tedy v roce 2023, nepoužíval globální zastřešující archivní program pro tvorbu základních archivních pomůcek, tedy pro vývoj manipulačních seznamů. Vývoj inventářů zastupitelských úřadů v předchozích letech v Archivu MZV proběhl individuálně dle nejlepšího vědomí každého archiváře, podle Základních pravidel⁴¹ a podle Zákona o archivnictví a spisové službě⁴² v programech Microsoft Office Word nebo Excel a jsou k dispozici ve fyzické podobě k užití v badatelně v Archivu.

V Archivu jsou zpracované například inventáře pro zastupitelské úřady Berlín⁴³ nebo Buenos Aires,⁴⁴ jejichž princip prakticky není možné přenést na obsah fondu zastupitelského úřadu Port-au-Prince, jelikož agendy zmíněných třech fondů se značně liší. K pomůckám nebyla zatím vytvořena jednotná metodika, respektive konkrétní pravidla, podle kterých bylo postupováno a na které by se dalo v budoucnosti navázat, aby vývoj dalších inventářů fondů ZÚ proběhl podobně.

Záměrem této bakalářské práce je tedy vytvořit základní metodiku pro pořádání fondů ZÚ, vygenerovat zvolenou archivní pomůcku, tj. inventář pomocí informačního systému Elza, a tak rovněž ve zmíněném informačním systému vytvořit archivní pomůcku v digitální podobě a zhotovit tak vzor pro

⁴⁰ Základní pravidla pro zpracování archiválií ver. 3.1, dostupné online (<https://www.mvcr.cz/clanek/metodiky.aspx?q=Y2hudW09Mw%3D%3D>), [citováno k 10. 3. 2023].

⁴¹ Základní pravidla pro zpracování archiválií ver. 3.1, dostupné online (<https://www.mvcr.cz/clanek/metodiky.aspx?q=Y2hudW09Mw%3D%3D>), [citováno k 10. 3. 2023].

⁴² Zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a změně některých zákonů ve znění pozdějších předpisů (ve znění k 1.5.2022), dostupné online (<https://www.mvcr.cz/clanek/zakony.aspx>), [citováno k 20. 4. 2023].

⁴³ Inventář ZÚ Berlín, AMZV.

⁴⁴ Inventář ZÚ Buenos Aires, AMZV.

budoucí pořádání dalších fondů zastupitelských úřadů. Navržení pořádacího schématu fondů ZÚ je tedy pro Archiv MZV atraktivním výstupem a vedení archivu vítá výrobu schématu pro pořádání v informačním systému Elza. Výstup této práce, kterým je návrh pořádacího schématu inventáře ZÚ, popřípadě návrh postupu více do hloubky na úroveň katalogu, si tedy klade za cíl být užitečný pro současnou praxi Archivu. Vedle užitečnosti vyvinuté pomůcky pro účely archivní praxe je záměrem práce navrhnout badatelsky atraktivní filtr při zpracování inventáře, respektive katalogu, a prostřednictvím vývoje pomůcky v informačním systému Elza zanást do systému data, která by badatel v ZÚ fondu bez předchozí znalosti nehledal, ale která mohou být potenciálně často vyhledávaná.

Veškeré pomůcky, které jsou vyrobeny v informačním systému Elza, se automaticky exportují do systému PEvA⁴⁵ a následně se ukládají do NAD⁴⁶ dle v současné době platného metodického standardu ukládání digitálních pomůcek dle normy EAD3.⁴⁷ Informační systém Elza je v současné době zaváděn na úrovni archivů a jedná se o profesionální nástroj na výrobu archivních pomůcek. Předpokladem do budoucna je, že budou nadále výstupy z informačního programu Elza využívány v prezentačních programech, které archivy používají ve svých webových prezentacích nebo v aplikaci ARchive ONline, jejíž nasazení je připraveno i pro národní archivní portál. Přidanou hodnotou využívání informačního systému Elza je, že pomůcky vzniklé v digitální podobě dle jednotného metodického (ZP 3.0)⁴⁸ a metadatového standardu (EAD3) lze sdílet a zpřístupňovat dálkově v různých aplikacích, a to s využitím všech možností výpočetní techniky (například vyhledávání nad

⁴⁵ Definice systému PEvA, tzn. Programu pro Evidenci Archivu, dostupné online (<https://www.mvcr.cz/clanek/program-pro-evidence-archivu.aspx>), [citováno k 28. 5. 2023].

⁴⁶ Definice pojmu NAD, tzn. Národní archivní dědictví, dostupné online (<https://www.nacr.cz/badatelna/evidence-archivalii>), [citováno k 28. 5. 2023].

⁴⁷ Metodický návod č. 6/2022 odboru archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra, kterým se vydává Standard EAD3 pro vytváření, ukládání a zasílání archivních pomůcek a ucelených částí popisu archivních souborů v digitální podobě Č. j. MV-192558-1/AS-2022.

⁴⁸ Základní pravidla pro zpracování archiválií ver. 3.1, dostupné online (<https://www.mvcr.cz/clanek/metodiky.aspx?q=Y2hudW09Mw%3D%3D>), [citováno k 10. 3. 2023].

pomůckami, fulltextové vyhledávání, vyhledávání dle hodnot prvků popisu apod.).

Pořádání archivního souboru

Úkony před pořádáním

Před samotným zahájením pořádání archivního souboru je potřeba provést úkony nezbytně nutné. Přesný seznam úkonů je k nalezení v kapitole 2.7.1 s názvem Získání přehledu o archivním souboru a jeho stavu.⁴⁹

Postup pořádání podléhá Základním pravidlům pro zpracování archiválií.⁵⁰ Postupujeme podle popisu uspořádání archivního fondu, který se nachází v kapitolách dvě, tři a čtyři.

Archivní fond, „*soubor archiválií, který vznikl výběrem z dokumentů vytvořených činnostmi určité fyzické nebo právnické osoby, organizační složky státu nebo územního samosprávného celku; archivní sbírkou soubor archiválií navzájem propojených jedním nebo několika společnými znaky (§2 písm. g) a h) zákona č. 499/2004 Sb.)*. Archivní fondy a archivní sbírky jsou souhrnně označovány jako archivní soubory“⁵¹, společně s archivní sbírkou představují základní prvky archivnictví a vymezují se jak legislativně, tak fyzicky, respektive digitálně. Každá archiválie, jejíž historická hodnota byla vyhodnocena jako splňující podmínky k archivaci, je uložena v jednom archivním souboru, ve kterém se zpracovává a zpřístupňuje.⁵²

Archivní soubor je vymezen na základě provenienčního nebo pertinenčního principu. Provenienční princip znamená, že rozhodujícím hlediskem pro vymezení archivního fondu je jeho původce a vazby mezi původcem a

⁴⁹ Základní pravidla pro zpracování archiválií ver. 3.1, s. 20, dostupné online (<https://www.mvcr.cz/clanek/metodiky.aspx?q=Y2hudW09Mw%3D%3D>), [citováno k 10. 6. 2023].

⁵⁰ *Tamtéž*, s. 21.

⁵¹ *Tamtéž*, s. 15.

⁵² Základní pravidla pro zpracování archiválií ver. 3.1, s. 16, dostupné online (<https://www.mvcr.cz/clanek/metodiky.aspx?q=Y2hudW09Mw%3D%3D>), [citováno k 10. 6. 2023].

archiváliemi obsaženými ve fondu nazýváme proveniencemi. Pertinenční princip znamená, že archivní soubor obsahuje archiválie propojené umělým pořádacím schématem případně kombinací obou principů.⁵³

Dle mezinárodních standardů ISAAR⁵⁴ je původcem entita, která shromáždila dokumenty v rámci svých osobních nebo úředních aktivit. Původce archivního fondu dělíme do čtyř skupin: fyzická osoba, rod nebo rodina, korporace nebo instituce a událost neboli dočasná korporace.⁵⁵

Do jednoho archivního fondu jsou zpravidla uspořádány všechny archiválie daného původce a jeden archivní fond obsahuje zpravidla archiválie jednoho původce, u obou tvrzení však může dojít k výjimkám, pokud je k takové výjimce vážný důvod, který je možné v rámci pravidel akceptovat. Takové důvody lze nalézt na straně 19 v Základních pravidel pro zpracování archiválií v kapitole 2.6.⁵⁶

Zkoumaný archivní fond zastupitelského úřadu Port-au-Prince po prověření z hlediska výše zmíněné kapitoly vykazoval následující znaky. Fond byl úplný. Nebylo zjištěno, že by se jeho další části mohly vyskytovat na jiném místě než ve dvou kartonech, ve kterých byl fond uložen v depozitáři Archivu Ministerstva zahraničních věcí. Žádná jeho část nebyla dosud zpracována ve smyslu pravidel pro pořádání archivního souboru, avšak byl seřazen logickým způsobem. Při tvorbě této práce nebyl zjištěn vzor původní registratury pocházející z třicátých let, podle kterého byly archiválie řazeny. Některé z archiválií nesou původní signatury, jejichž řád nebyl zjištěn a restaurován, avšak tyto původní signatury byly zachovány v provedeném uspořádání v informačním systému Elza, pokud byla signovaná archiválie zvýrazněna jako jednotlivost. K archivnímu souboru rovněž nebyly zjištěny původní registraturní pomůcky. Archivní soubor podle názoru autorky práce nevyžaduje restaurátorský zásah, rovněž nevyžaduje větší úložný prostor,

⁵³ Základní pravidla pro zpracování archiválií ver. 3.1, s. 17, dostupné online (<https://www.mvcr.cz/clanek/metodiky.aspx?q=Y2hudW09Mw%3D%3D>), [citováno k 10. 6. 2023].

⁵⁴ *Tamtéž*, s. 17-18.

⁵⁵ *Tamtéž*, s. 18.

⁵⁶ *Tamtéž*, s. 19.

výsledné uspořádání zabere podobný prostor, tedy dva archivní kartony v depozitáři AMZV.⁵⁷

Výběr pořadacího schématu

Kapitola 2.7.3 Výběr pořadacího schématu⁵⁸ v Základních pravidlech pro zpracování archiválií ustavuje postup, jakým by měl archivář zvolit metodu, podle které vybraný fond zpracuje. Kapitola ukládá archiváři pracovat co možná nejhleduplněji k původnímu uspořádání. Doslova kapitola uvádí, že *„Vždy je nutné upřednostnit původní uspořádání archivního souboru, pokud je tvořeno na základě spisového plánu nebo jiného schématu uplatněného před provedením výběru archiválií (např. manipulace u původce, který nepoužíval spisový plán).“*⁵⁹ Ohledně uplatněného schématu není v případě studovaného fondu doklad, fond byl však předán k archivaci ve stavu, ze kterého se dá usoudit péče a ohled na logiku věci od původního pořadatele.

Podle pravidel je dovoleno změnit strukturu pořádání archivního souboru v několika případech, o kterých rovněž pojednává kapitola 2.7.3. Jedním z těchto případů, kdy lze uměle setřídit archiválie, je pořádání podle agend neboli činností původce, které mohou být zrekonstruované podle obsahu souboru. Přenesení této metody na studovaný archivní soubor je ideální volbou, jelikož v první řadě respektuje původní uspořádání a v druhé řadě koresponduje se současnými pravidly. Pro aplikaci zvolené metody bylo nezbytné vygenerovat seznam agend zastupitelských úřadů ve sledovaném období. Za tímto účelem vznikl níže uvedený seznam agend.

Archivní soubor v nezpracované podobě se nacházel v evidenční jednotce, a to v kartonu, v počtu dvou kusů.

⁵⁷ Základní pravidla pro zpracování archiválií ver. 3.1, s. 20, dostupné online (<https://www.mvcr.cz/clanek/metodiky.aspx?q=Y2hudW09Mw%3D%3D>), [citováno k 10. 6. 2023].

⁵⁸ *Tamtéž*, s. 21.

⁵⁹ *Tamtéž*, s. 21.

Volba archivní pomůcky

Informační systém, který vyrábí evidenci zpracovaného materiálu a slouží k orientaci v obsahu, se nazývá archivní pomůckou. Archivní pomůcky pomáhají při práci profesionálním archivářům a rovněž pomáhají s orientací v bádaných materiálech badatelům. Mohou být jak listinné, pouze ve fyzické podobě anebo digitální, součástí archivářských programů. Archivní pomůcky dělíme do třech základních skupin, těmi jsou základní, speciální a referenční.⁶⁰

Mezi základní pomůcky řadíme prozatímní inventární seznam, manipulační seznam prvního a druhého typu, inventář, dílčí inventář a katalog. Za speciální archivní pomůcky považujeme rejstřík, tematický katalog, soupis archiválií a tematický rejstřík. Referenčními archivními pomůckami jsou soupis fondů, popis fondu, průvodce a edice. Podle typu studovanému archivního souboru byla jako archivní pomůcka zvolena inventář a v případě potřeby při zpracování jiného zastupitelského úřadu je možné volit pomůcku katalog, kterou však autorka práce nepovažuje za nezbytnou vzhledem k povaze archivního obsahu. Inventář je typem stálé archivní pomůcky, která je hloubkou i podrobností popisu považována za ideální pro zpracování ucelených archivních fondů zaniklých původců. Pro pořádání v úrovni inventář jsou užívány zejména úrovně série, složka a jednotlivost.⁶¹

Seznam agend zastupitelských úřadů ve sledovaném období

Zastupitelské úřady ve sledovaném období vykazovaly podobné agendy, z nichž vznikl níže uvedený seznam, který je možné doplnit podle požadavku obsahu pořádaného archivního fondu konkrétního zastupitelského úřadu.

⁶⁰ Základní pravidla pro zpracování archiválií ver. 3.1, s. 38, dostupné online (<https://www.mvcr.cz/clanek/metodiky.aspx?q=Y2hudW09Mw%3D%3D>), [citováno k 10. 6. 2023].

⁶¹ *Tamtéž*, s. 40

Úroveň 1 - série	Úroveň 2 - série	Úroveň 3 – složka	Úroveň 4 – složka, příp. jednotlivost
Správa veřejná	Zasílání úředních zpráv	Konzuláty – ústředí	Ročníky
		Konzuláty mezi sebou	Ročníky
	Úřadování	Úřední koresp. a pokyny pro úřadování	
		Úřední koresp. zasílaná z ústředí	
		Úřední koresp. mezi konzuláty	
		Hospodářsko- politické zprávy	
		Politické zpravodajství	
		Tiskové zprávy	
		Válečná agenda	
		Hraniční agenda	
Obchodní a hospodářské věci	Navázání obch. styků s cizinou	Navázání obch. styků s cizinou – ročníky	
		Styky s ČSR	
		Nabídky čsl. zboží	
		Vzájemné styky obchodní	
		Navázání obch. spojení	
		Obchodní smlouvy	

		Navázání hosp. styků s jinými státy	
		Veletrhy	Propagace
	Evidence obyvatel – soupis občanů		
	Občanské záležitosti	Spory, Opatrovnictví, Soudy, Repatriace, Re/Emigrace, Politický azyl	
	Evidence zaměstnanců	Přijetí do zam. svazku, smlouvy, mzdy, dovolené, nemocenské, důchody	
	Výkazy úřední činnosti	Ročníky	
	Doprava	Vodní, letecká, železniční, automobilová	
	Služební cesty	Doprava, ubytování, diety	
	Agendy významných občanů – pozůstalosti		
	Krajanské spolky	Seznamy, Aktivity	
	Krajanské kolonie		

	Evidence nemovitého majetku	Stavební plány, výpisy z katastrů, kolaudace, opravy	
	Evidence movitého majetku	Vybavení budov – nábytek	

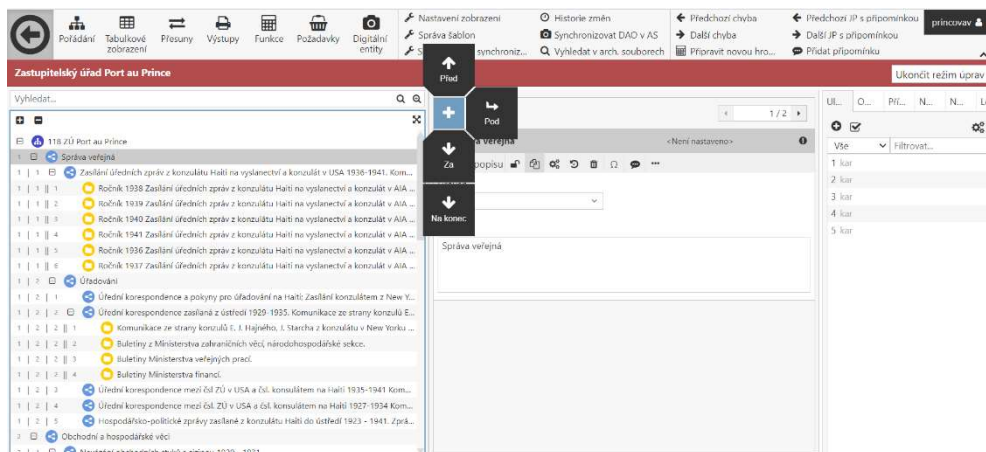
Pro studovaný fond zastupitelského úřadu se zvolí adekvátní agendy z navrženého seznamu v příslušných úrovních, případně se doplní o agendy nebo úrovně k nim potřebné.

Postup pořádání v informačním systému Elza

Pořádací schéma v příloze č. 2 *Inventář fondu ZÚ Haiti, Port-au-Prince*⁶², respektive vyexportovaný inventář uspořádaného fondu ZÚ z informačního systému Elza respektuje níže popsany postup. Postup je rozdělen do následujících částí:

1. Název fondu pod přiděleným evidenčním číslem 118 ZÚ Port-au-Prince v úrovni první, respektive souboru, následuje výroba prvků popisu podle potřeby konkrétního fondu.

⁶² příloha č. 2 *Inventář fondu ZÚ Haiti, Port-au-Prince*.

Obr.1: Příklad pořádní v informačním systému Elza

2. Pořádání v úrovni druhé, respektive sérií pro popis složek, do kterých fond bude uspořádán, následuje popis prvků sérií.
3. Zanesení sérií do struktury stromu, který kopíruje logiku fyzického uspořádání fondu pomocí úrovně sérií.
4. Pro potřeby pořádní sérií na menší jednotky používáme úroveň s názvem složka, která je určena pro popis archiválií vykazovaných v rámci množstevních evidenčních jednotek a na kterou se váží příslušné ukládací jednotky archiválií.
 - a. V úrovni složka následuje libovolný počet dalších složek či jednotlivostí dle pořadatelského záměru.
 - b. V poslední úrovni složka nebo jednotlivost následuje popis prvků podle konkrétní potřeby.
5. Pořádání v úrovni jednotlivost, která je určena pro evidenční jednotliviny či jednotlivé archiválie ze složek, včetně popisu prvků, například specifické prvky, které jsou žádoucí zvýraznit.
6. Výroba entity.
 - a. Pojem entita a jak se dá využít při pořádní ZÚ
 - b. Výroba entity v rámci pořádní ZÚ
7. Kontrola logického uspořádání stromu a umístění úrovní do kartonů.
8. Export pomůcky a rejstříku.

Před samotným pořádáním v informačním systému Elza došlo k rozřídění archivního materiálu dle Základních pravidel⁶³, jak bylo popsáno v kapitole Úkony před pořádáním.

První karton obsahuje materiál, který se zabývá veřejnou správou, tzn. diplomatickou komunikací, úředními zprávami mezi ZÚ a ostatními velvyslanectvími, rovněž mezi ZÚ a ústředím v New Yorku a Washingtonu a rovněž mezi ZÚ a Prahou. Do kategorie veřejné správy rovněž členíme hospodářsko-politické zprávy, které byly ze strany ZÚ zaslány do ústředí ohledně aktuálního ekonomického a politického vývoje a vztahů na úrovni diplomacie. Řadíme sem korespondenci odeslanou i přijatou, kterou rozdělujeme v dalších úrovních pořádání podle ročníků. Druhý karton obsahuje obchodní a hospodářské kontakty, záznamy o vztazích a jejich praktickém vývoji. Sestává zejména ze záznamu navazování kontaktu mezi podniky sídlícími na území československého státu a odběrateli na straně Haiti republiky, respektive jejich zprostředkovateli. Součástí druhého kartonu je evidence obyvatel československých občanů žijících toho času na území Haiti republiky a přehledy úřední činnosti.

Archivní materiál byl nově uspořádán do sérií a složek. V dalších úrovních byly složky rozděleny podle logiky obsahu a podle ročníků vzniku obsahu. Při pořádání archivního materiálu pro ZÚ lze tento způsob doporučit v případě, že fond obsahuje velké množství podobných archiválií a je záměrem uspořádat větší množství složek pro lepší přehlednost. V opačném případě lze doporučit pořádání podle ročníků sloučit a uspořádat větší časový úsek.

V evidenční jednotce dva byly v sérii s názvem Navázání styků s cizinou inventarizovány jednotlivosti v určitém výběru v počtu kusů dvacet sedm. Jedná se o názornou ukázkou toho, jak popsat zajímavé materiály v rámci podsložky. Díky specifickému popisu jednotlivosti, kdy v tomto případě se jedná o původní signaturu, jazyk a další náležitosti, jako například zmínka o grafickém obsahu, zaznamenáme ojedinelosti, které jsou v rámci archiválie

⁶³ Základní pravidla pro zpracování archiválií ver. 3.1, dostupné online (<https://www.mvcr.cz/clanek/metodiky.aspx?q=Y2hudW09Mw%3D%3D>), [citováno k 10. 3. 2023].

atraktivní a mohly by se stát často vyhledávanými informacemi. Pro dosažení filtrace dat použijeme zanesení do popisu prvků roli entit a vytvoříme archiválii specifickou entitu, pokud se na archiválii nachází data, která k takovému úkonu vybízejí. Ve studovaném archivním souboru těmito daty jsou názvy československých firem, které hledaly na americkém kontinentu odbytí v dobách hospodářské krize.

Role entit

O entitách pojednává kapitola šest v Základních pravidlech. Entitou se v archivním jazyce označuje takový objekt, který je samostatný, definovatelný, rozeznatelný a odlišitelný od jiných objektů či celků. Entitou vnímáme objekty konkrétní a rovněž abstraktní.⁶⁴

Archivní autoritní záznam neboli archivní entita slouží k popisu entit podle Základních pravidel a umožňuje vytváření standardizovaných přístupových bodů v popisech.⁶⁵ Nový archivní autoritní záznam v informačních systémech se vytváří vždy, pokud není entita evidována. Archivní autoritní záznam se stává přístupovým bodem v okamžiku napojení na jednotku popisu, a to dvěma způsoby. Prvním je archivní autoritní záznam entity v roli původce a druhým archivní autoritní záznam entity v ostatních rolích.

Tvorbu entit provádí zpracovatel a věcnou (tedy nejen formální) správnost vytvořeného obsahu garantuje schvalovatel. Smyslem procesu práce pomocí čtyř očí je eliminace maximálního množství chyb, zejména vytváření případných duplicit, které by se již v informačním systému mohly nacházet. V případě, že mezi zpracovatelem a schvalovatelem vznikne spor o výrobu archivní entity, spor rozsuzuje arbitr.

Pro zpracovávání archivní fond jsou role entit důležité pro popis původce fondu. Popis původce fondu se vytváří do úvodu archivní pomůcky, ve studovaném případě se jedná o archivní sbírku vzniklou neorganicky, tedy

⁶⁴ Základní pravidla pro zpracování archiválií ver. 3.1, s. 87, dostupné online (<https://www.mvcr.cz/clanek/metodiky.aspx?q=Y2hudW09Mw%3D%3D>), [citováno k 10. 3. 2023].

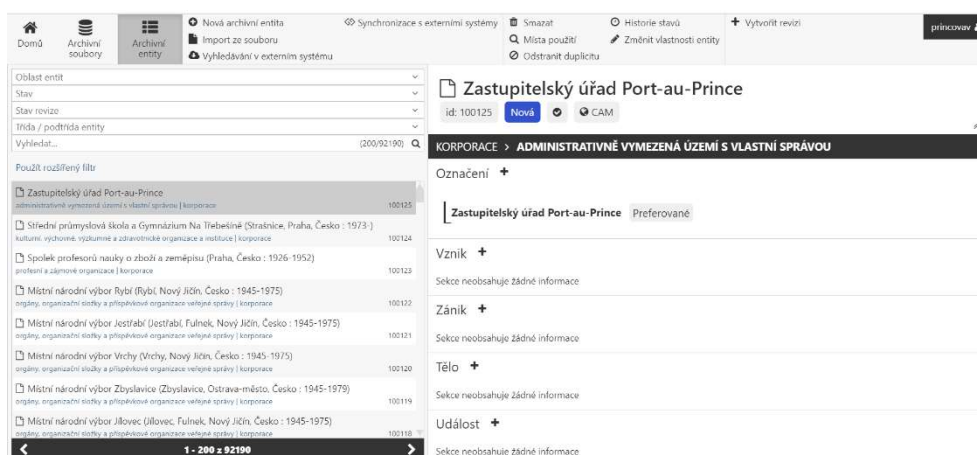
⁶⁵ *Tamtéž*, s. 87.

pro popis původce uvádíme minimálně následující čtyři údaje: preferované označení, sídlo, datum vzniku a zániku a identifikátor IS CAM. Je nezbytné tyto údaje vždy v popisu uvést, není možné je z jakéhokoli důvodu vynechat.

Jeden archivní fond může mít více než jednoho původce, ke každému původci musí mít samostatný archivní autoritní záznam.

Rovněž jsou role entit důležité v popisu úrovně série, složka nebo jednotlivost, kde jsou entity využívány bez závislosti na popisu původce celé archivní sbírky.

Při popisu entit je důležité se řídit pravidly pro formální zápis entit⁶⁶, každá entita musí být zařazena do jedné z podtříd, kdy podtřídy jsou řazeny k těmto třídám: osoba / bytost, rod / rodina, korporace (případ studovaného archivního fondu), událost dílo / výtvar, geografický objekt, obecný pojem.

Obr.2 Vzor formuláře pro výrobu entity v informačním systému Elza

Výhody využití informačního systému Elza

Pořádání podléhá znalosti práce v informačním systému Elza, který je komplexní konzolí pro archivní pořádání. V současnosti se v AMZV globální pořádací systém nepoužívá, důvodem je řada faktorů.

⁶⁶ Základní pravidla pro zpracování archiválií ver. 3.1, s. 91-105, dostupné online (<https://www.mvcr.cz/clanek/metodiky.aspx?q=Y2hudW09Mw%3D%3D>), [citováno k 10. 3. 2023].

V první řadě se jedná o unikátní specifika archivního materiálu, se kterým AMZV manipuluje, zpracovává jej a který podléhá v některých případech režimu utajení. Díky režimu utajení a specifickým diplomatického materiálu může být složité uplatnit vždy na materiál metodiku vydanou MV v rámci Základních pravidel⁶⁷ a Zákona o archivnictví a spisové službě⁶⁸.

Za další překážky je možné považovat množství běžné agendy, množství archiválií, které dosud nebyly zpracovány, rovněž množství archiválií, které je nutné uspořádat nejprve ve fyzickém stavu, do této kategorie spadají zejména novější materiály z posledních desetiletí týkající se zaměstnanců Archivu. Aktuálně AMZV užívá vlastní zcela funkční systém u diplomatických archiválií a není pod tlakem na jejich digitalizaci, respektive na digitalizaci archivních pomůcek, která se nabízí v případě přechodu, respektive výroby archivních pomůcek v systému Elza.

Při pořádání doposud nezpracovaných materiálů, kterým chybí archivní pomůcky, pořádání pomocí systému Elza splňuje veškeré nároky na očekávané výstupy, respektive archivní pomůcky, tedy manipulační seznam nebo inventář nebo katalog podle vyhodnocení materiálu archivářem a rovněž podle časových kapacit archivářů, kteří písemnosti pořádají.

Pomůcky je možné exportovat z konzole do PDF souboru, který je možné vytisknout a založit k fyzickému nahlédnutí stejně jako dosavadní pomůcky.

Nesporné výhody, které pořádání v systému Elza přináší, je možnost filtrování dat a výroba a ukládání entit pro snadnější orientaci mezi archiváliemi napříč archivy a rovněž i napříč časem.

⁶⁷ Základní pravidla pro zpracování archiválií ver. 3.1, dostupné online (<https://www.mvcr.cz/clanek/metodiky.aspx?q=Y2hudW09Mw%3D%3D>), [citováno k 10. 3. 2023].

⁶⁸ Zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a změně některých zákonů ve znění pozdějších předpisů (ve znění k 1.5.2022), dostupné online (<https://www.mvcr.cz/clanek/zakony.aspx>), [citováno k 20. 4. 2023].

Závěr

Uspořádání fondu zastupitelského úřadu Port-au-Prince pomocí systému Elza přináší několik nesporných výhod pro budoucí práci archivářů v AMZV. Při používání systému Elza dojde ke sjednocení vizuální podoby inventáře a k přirozeným mechanismům při pořádání, tj. kopírování názvů sérií, složek, případně jednotlivostí podle potenciální podobnosti obsahů. Inventáře se tedy stanou přirozenou cestou podobné a orientace napříč inventáři bude pro profesionály i amatéry logicky snazší.

Další výhodou inventarizace v systému Elza je provázání informací s globálním systémem, kdy prostřednictvím digitalizace bude možné vyhledat data, která do té doby digitálně vyhledat nebylo možné. S tím souvisí možnost vyhledat konkrétní inventarizované nebo katalogizované informace, které archivář vyhodnotí jako podstatné pro inventarizaci a které pomocí selekce prostřednictvím popisu prvku a zejména založením entity zvýrazní. Vyhledávající tak zcela snadno narazí na informaci, že například existuje archivní materiál k často vyhledávanému heslu v místě, kde by ho nečekal, což platí pro konkrétní případ sledovaný v této práci, tj. například Baťa vs. ZÚ Port-au-Prince.

V neposlední řadě je výhodou inventarizace pomocí Elzy její uživatelská dokonalost a přesnost, díky kterým dochází k usnadnění práce archiváře a eliminaci negativních projevů lidského faktoru, tzn. okamžité ukládání v systému, díky kterému je prakticky vyloučené, aby došlo ke ztrátě pořádaných dat, a eliminace chyb vycházejících z lidské nepozornosti, kterou se dokonale navržená konzole pokouší prakticky vyloučit.

Vedle výše zmíněné přidané hodnoty pořádáním v systému Elza archiváři docílí také uložení vypracované pomůcky časově na neurčito do systému cloudu, ve kterém nedojde ke ztrátám a jednou vypracované a uložené pomůcky tak bude kdykoli v budoucnosti možné opakovaně exportovat. V případě uspořádání do nižších úrovní nebo v případě kompletní digitalizace jednotlivostí tak dojde k uchování materiálu s téměř absolutním vyloučením ztrát nebo problémy s nedostatečností digitálního prostoru. Tato naposledy

zmíněná devíza může mít výhodu zejména pro ekonomickou a logistickou stránku věci.

Pořádací schéma a vypracovaný inventář je možné použít jako výchozí bod rozsáhlé budoucí praxe, která potenciálně mnohonásobně překročí úroveň zastupitelských úřadů.

Použité prameny

BENEŠ Edvard Dr., *Mnichovské dny – Paměti*, s. 115-116, Praha 1968.

BĚLINA Pavel, GRULICH Tomáš, HALADA Jaroslav, HRBEK Jaroslav, MAREŠ Petr, MORAVCOVÁ Dagmar, POKORNÝ Jiří, RAK Jiří, A. ROČEK Petr, TOMEŠ Josef, *Dějiny zemí koruny české II. Od nástupu osvícenství po naši dobu*, s. 150, Praha Paseka 1992.

Definice pojmu NAD, tzn. Národní archivní dědictví, dostupné online (<https://www.nacr.cz/badatelna/evidence-archivalii>), [citováno k 28. 5. 2023].

Definice systému PEvA, dostupné online (<https://www.mvcr.cz/clanek/program-pro-evidence-archivu.aspx>), [citováno k 28. 5. 2023].

Fond Pařížský archiv, AMZV.

GEBHART Jan, KUKLÍK Jan, *Velké dějiny zemí koruny české*, svazek XV. a 1938-1945, s. 283, Praha, Paseka 2006.

Haiti – Baťův svět – Baťa ve světě, dostupné online: <http://svet.tomasbata.org/amerika/haiti/>, [citováno k 25. 3. 2023].

HÁLEK Jan, MOSKOVIĆ Boris, *Fenomén Maffie: Český (domácí) protirakouský odboj v proměnách 20. století*, Praha: Academia a Masarykův ústav a Archiv AV ČR.

HLAVÁČEK Ivan, KAŠPAR Jaroslav, NOVÝ Rostislav, *Vademecum pomocných věd historických*, s. 38, Jinočany 2002.

Inventář ZÚ Berlín, AMZV.

Inventář ZÚ Buenos Aires, AMZV.

Konzulární zastoupení Československa v cizině a cizích zemích v Československu v letech 1918-1974, s. 19, AMZV.

KŘÍŽOVÁ Markéta, *Stručná historie států Haiti*, s. 6–23, Libri 2009.

LACINA Vlastislav, PÁTEK Jaroslav, *Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do současnosti*, s. 155, Praha: Karolinum 1995.

Metodický návod č. 6/2022 odboru archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra, kterým se vydává Standard EAD3 pro vytváření, ukládání a zasílání archivních pomůcek a ucelených částí popisu archivních souborů v digitální podobě Č. j. MV-192558-1/AS-2022.

MZV, Fondy archivu, webová stránka MZV, dostupné online (https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/utvary_mzv/specializovany_archiv_mzv/fondy_archivu/index.html), [citováno k 20. 6. 2023].

MZV, Organizační struktury, Webová stránka MZV, dostupné online: (https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/utvary_mzv/specializovany_archiv_mzv/historie_archivu.html), [citováno k 12. 3. 2023].

Oficiální styky a diplomatické zastoupení, Československo v cizině a cizích zemích v Československu 1918-1973, Archivní dokumentační odbor, leden 1974, Federální ministerstvo zahraničních věcí, AMZV.

Příručka o navázání diplomatických styků a diplomatické zastoupení Československa v cizině a cizích zemí v Československu 1918-1985, Federální ministerstvo zahraničních věcí, Archivně dokumentační odbor 1987.

Spisový řád Ministerstva zahraničních věcí (ve znění Rozhodnutí ministra č. 12 ze dne 28.6.2010 a č. 18 ze dne 31.8.2010), AMZV.

SUM Antonín, TESÁK Josef, ŠEDIVÝ Zdeněk, BOHÁČ Lubomír, PRAVDA Ilja, KOCIÁN Jiří, KALOUS Jan, *Jan Masaryk (úvahy o jeho smrti)*, s. 11-12, Praha 2005.

Velvyslanci v minulosti, dostupné online:

(https://www.mzv.cz/washington/cz/o_nas/velvyslanec/velvyslanci_v_minulosti/index.html), [citováno k 25. 5. 2023].

Vídeňská úmluva o konzulárních stycích, Text k nahlédnutí prostřednictvím Vyhlášky MZV ze dne 12. února 1969 o Vídeňské úmluvě o konzulárních stycích, dostupné online: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=32/1969&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy, [citováno k 20. 3. 2023].

Zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a změně některých zákonů ve znění pozdějších předpisů (ve znění k 1.5.2022), dostupné online (<https://www.mvcr.cz/clanek/zakony.aspx>), [citováno k 20. 4. 2023].

Základní pravidla pro zpracování archiválií ver. 3.1, dostupné online (<https://www.mvcr.cz/clanek/metodiky.aspx?q=Y2hudW09Mw%3D%3D>), [citováno k 10. 3. 2023].

Životopis Jána Papánka, webová stránka MZV, dostupné online:

https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/utvary_mzv/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/papanek_jan.html, [citováno k 20. 6. 2023].

Seznam příloh

Příloha č. 1 Souhrn dat ze složky Navázání styků s cizinou 1932-1934.

Příloha č. 2 Inventář fondu ZÚ Haiti, Port-au-Prince.

Seznam obrazových příloh

Obrázek 1: Příklad pořádní v informačním systému Elza.

Obrázek 2: Vzor formuláře pro výrobu entity v informačním systému Elza.